

İÇMESUYU KAYNAKLARININ KORUNMASI VE MEVZUAT

Feridun OĞUZ
Çevre Mühendisi
Çevre Bakanlığı
Çevre Koruma Genel Müdürlüğü
ANKARA-TÜRKİYE

Gürsel ERUL
Jeoloji Mühendisi
Çevre Bakanlığı
Çevre Koruma Genel Müdürlüğü
ANKARA-TÜRKİYE

ÖZET

Yeryüzünde hayatın sürdürülebilmesi için suya ihtiyaç vardır. Ülkemizde de İçmesuyu kaynaklarının kısıtlı olması, bu kaynakların korunmasını daha da önemli kılmaktadır. Endüstriyel faaliyetler ve kentsel nüfus artışı ile su kaynaklarımız kirlilikle karşı karşıya kalmakta, konu ile ilgili olarak yetki ve sorumluluğun birçok kurum ve kuruluş arasında dağılmış olması ve mevzuatın yetersiz olması konunun önemini daha da artırmaktadır.

I. GİRİŞ

Türkiye su kıtlığı çeken ülkeler arasında yer almamakla birlikte kişi başına düşen yıllık yenilenebilir su miktarında hızlı bir düşüş gözlenmektedir. Sözkonusu değer 1955 yılında 8509 m³ iken 1990 yılında 3626 m³ e düşmüştür ve 2025 yılında bu değer 2186 m³ e kadar inmesi beklenmektedir.

Ülkemizde çeşitli amaçlar için yüzeysel ve yeraltısuyu kaynaklarından olmak üzere toplam 32.4 m³ su kullanılmaktadır. Tatlı su kaynaklarımız şimdilik yeterli olmakla birlikte, yıllık nüfus artış oranının % 2,5 oluşu, su tüketiminin ve kirleticiliğin giderek artmasına neden olacaktır.

Günümüze kadar içmesuyu sağlamak amacı ile özellikle yeraltı sularından yararlanılmıştır. Yüzeysel sulara oranla daha temiz olan yeraltı su kaynaklarının sınırlı ve büyük bir kısmının kullanılmış olması gittikçe yüzeysel su kaynaklarından yararlanılmasını zorunlu kılmaktadır. Yüzeysel su kaynaklarının her geçen gün artan bir hızla evsel, tarımsal ve özellikle endüstri atıkları ile kirletildiği bunun sonucunda da halk sağlığının tehdit edildiği, ekolojik dengenin bozulduğu ve suların ekonomik değerinin yitirildiği bilinen bir gerçektir. Bu da yüzeysel su kaynaklarının kullanılabilirliği için gerekli arıtma masraflarını artırmaktadır.

I.I. Yasal ve İdari Yapı

Ülkemizde su kirliliği sorunlarının çözümünde finans kaynağının temin edilmesi kadar gerekli bir diğer husus ise denetim ve kontrollerin sağlıklı olarak yapılması ülke genelinde bu konuda hizmet veren kurum ve kuruluşlar arasındaki sıkı bir işbirliğine bağlı olduğu tartışılmaz bir gerçektir.

Ülkemizde su kaynakları ve bunların korunması ile ilgili bir çok bakanlık ve bunlara bağlı kuruluş bulunmaktadır. Bunlar; Çevre, İçişleri (Valilikler,Belediyeler), Bayındırlık ve İskan (İller Bankası Gn.Md.), Sağlık, Tarım ve Köyüşleri, Enerji ve Tabii Kaynaklar (DSİ Gn.Md.) Bakanlıkları, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, GAP İdaresi Başkanlığıdır.

I.II. Su Kaynaklarının Korunması İle İlgili Sorumlu Kuruluşların Görevleri

I.II.I. İçişleri Bakanlığı

831 sayılı Sular Hakkındaki Kanun ile, şehir, kasaba ve köylerde halkın ihtiyacı olan suyun temini ve idaresini, belediye olan yerlerde belediyeler, köylerde ise Köy Kanunu gereğince ihtiyar meclisleri yapmaktadır.

442 sayılı Köy Kanunu ile, suların temiz tutulması köylünün mecburi işleri arasında sayılmıştır.

1580 sayılı Belediyeler Kanunu ile belediyelere, 3030 sayılı Kanun ile Büyükşehir Belediyelerine çevre sorunları ve su kirlenmesi ile ilgili görevler verilmiştir. 2560 sayılı kanuna dayanılarak kurulan su idareleri (İSKİ, ASKİ, BUSKİ vb.) içme ve kullanma suyu sağlayan yüzeysel su kaynaklarının kirlenmeye karşı korunması için çalışmalar yapmaktadır.

2560 sayılı İSKİ Genel Müdürlüğünün kuruluş ve görevleri hakkında Kanun, su kaynaklarının korunması, işletilmesi ve kanalizasyon hizmetlerini İSKİ Genel Müdürlüğüne vermiştir. Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği'nde olduğu gibi İSKİ Genel Müdürlüğünün çıkarmış olduğu içme ve kullanma suyu temin edilen ve edilecek olan yüzeysel su kaynaklarının kirlenmeye karşı korunması hakkındaki yönetmelikte de benzer koruma alanları su kaynaklarının çevresinde tanımlanmış ve bu alanlarda alınacak tedbirler sıralanmıştır. Ancak büyük şehir belediyesinin aldığı kurul kararlarıncı çıkarılan yönergeler ile yönetmelik hükümleri delinmekte ve İSKİ yönetmeliğinde getirilen kısıtlamalar ve yasaklamalarla su havzalarında

halen devam eden endüstriyel faaliyetlerin ve yerleşimlerin önüne geçilememekte ve sonuçta önemli kirlenme sonuçları ile karşı karşıya kalınmaktadır.

I.II.II. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı

3621 Sayılı Kıyı Kanunu ile, deniz, tabii ve suni göl, akarsu kıyıları ile bu yerlerin etkisinde olan ve devamı niteliğinde bulunan sahil şeritlerinde bu yerlerin özelliklerini gözeterek koruma ve kullanma esasları tesbit edilmiştir.

İller Bankası Genel Müdürlüğü, belediyelere istemeleri durumunda içmesuyu tesislerini yaparak veya mevcut tesisleri onarıp geliştirerek sağlıklı içme suyu temin etmektedir.

I.II.III. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

6200 sayılı Kanun ile DSİ Genel Müdürlüğü, yüzeysel ve yeraltı sularının zararlarını önlemek ve bunlardan çeşitli yönden faydalanmayı sağlamak görevini üstlenmiştir.

167 sayılı Kanun ile, yeraltı sularının, inceleme, tahsis, işletme, koruma ve belge verme işleri DSİ Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir.

I.II.IV. Sağlık Bakanlığı

3017 sayılı Kanun ve 181 sayılı Kanun hakkında kararname ile, içilecek ve kullanılacak suların sağlık koşullarına uygunluğunun denetleme yetkisi Sağlık Bakanlığına verilmiştir. 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 237 ve 238. maddeleri su kaynaklarının korunması ile ilgilidir.

I.II.V. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı

1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu ile, su ürünleri kaynaklarının kirlilikten korunması amacıyla çalışmalar yapmaktadır. Ayrıca, sanayi kuruluşlarının ve iş yerlerinin atık suları çeşitli zararlı maddelerin su ürünleri istihsal edilen yerlere akmasını önleyici tedbirleri almak ve önleyici tesisleri kurmakla yükümlü oldukları Kanun maddelerinde hükme bağlanmıştır.

I.II.VI. Çevre Bakanlığı:

11 Ağustos 1983 tarih ve 2872 sayılı Çevre Kanunu ülkemizde çevrenin korunması ve her geçen gün büyük boyutlara ulaşan çevre sorunlarının çözülmesi konusunda yeni ve önemli düzenlemeler getirmiştir. Anayasanın 56. maddesinde yer alan "Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve kirlenmesini önlemek devletin ve yurttaşların ödevidir." ilkesi bu kanunda tanımlanmakta ve ülkemizde ilk defa çevre kirliliği kavramı bir kanun konusu olmaktadır.

2872 sayılı Çevre Kanunu'na dayanılarak çıkarılan 4.9.1988 tarih ve 19919 sayılı Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği'ni, ülkenin yeraltı ve yerüstü su kaynakları potansiyelinin her türlü kullanım amacıyla korunmasını, en iyi biçimde kullanımının sağlanmasını ve su kirlenmesinin önlenmesini ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleriyle uyumlu bir şekilde gerçekleştirmek üzere, su kirliliğinin kontrolü esaslarının belirlenmesi için gerekli olan hukuki ve teknik esasları ortaya koymaktadır.

Aynı Yönetmeliğin 16-20.maddelerinde içme ve kullanma suyu temin edilen kıta içi yüzeysel sularla ilgili kirlenme yasakları ve uygulanması gerekli esaslar düzenlenmiş, içmesuyu kaynakları etrafında mutlak koruma alanı (0-300 m), kısa mesafeli koruma alanı (300m-1000m), orta mesafeli koruma alanı (1000 m-2000 m), uzun mesafeli koruma alanı (2000 m-havza sınırı) oluşturulmuş ve bu alanlarda suların kirlenmesine neden olacak faaliyetlerin yapılamayacağı hükmü getirilmiştir. (Şekil-1)

I.II.VI.I. Her Kaynak İçin Özel Hüküm Getirilinceye Kadar;

Mutlak Koruma Alanında,

Hiçbir faaliyete izin verilmemektedir.

Kısa Mesafeli Koruma Alanında,

Turizm, iskan ve sanayi yerleşimlerine izin verilemeyeceği, çöp dökülemeyeceği, sıvı ve katı yakıt depolarına ve mezarlıklara izin verilemeyeceği, suni gübre ve tarım ilaçları kullanmamak şartı ile ve hayvancılık hariç olmak üzere tarımsal faaliyetlere izin verileceği ancak günübirlik sökülüp takılabilir yapılara izin verileceği ve bu alanda kalan mevcut yapıların dondurulacağı hüküm altına alınmıştır.

Orta Mesafeli Koruma Alanında,

Hiçbir sanayi kuruluşuna ve iskana, maden ocağı açılmasına ve işletilmesine, çöp dökme ve imha alanlarına izin verilemeyeceği, suni gübre ve tarım ilaçları kullanmamak şartı ile tarımsal faaliyetlere izin verileceği, bu alanda yapılacak ifrazlardan sonra elde edilebilecek parsel büyüklükleri 5000 m²'den küçük olamayacağı bir ailenin oturmasına mahsus bağ veya sayfiye evleri veya eğlence veya turizm tesisleri ile bu gibi tesislerin müstemilat binalarının yapılmasına izin verileceği, ayrıca entegre tesis niteliğinde olmayan mandıra, kümes, ahır, ağıl, su ve yem depoları, hububat depoları, gübre ve silaj çukurları, arıhaneler, balık üretim tesisleri ve un değirmenleri gibi konut dışı yapılara şartlı olarak izin verileceği hüküm altına alınmıştır.

Uzun Mesafeli Koruma Alanında,

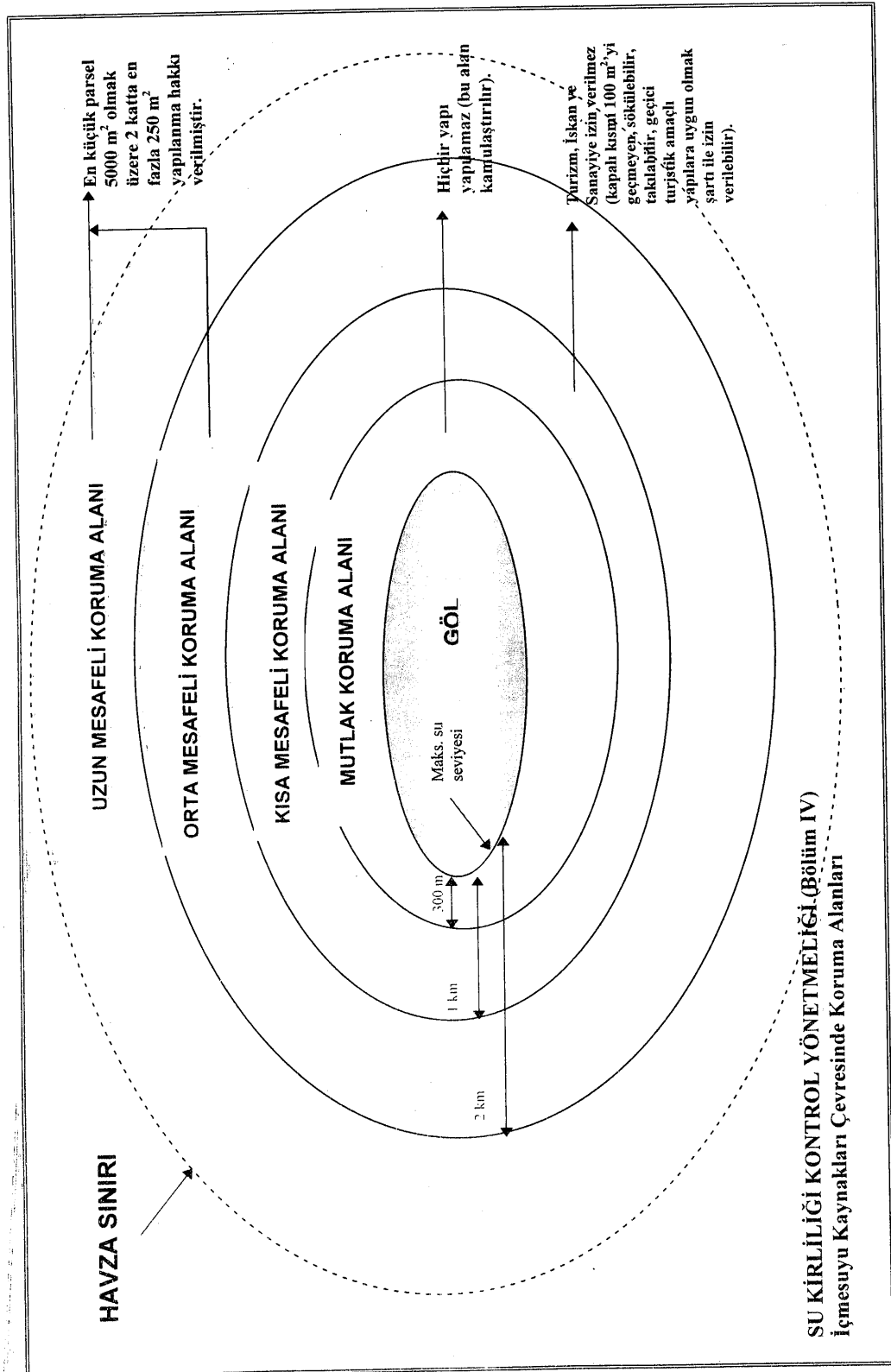
Kirlenmeyeceği, mevcut tesislerin uzaklaştırılmasının esas olduğu, bu mümkün olmadığı takdirde kirlenmeyeceği, mevcut tesislerin ekonomik uygulanabilirliği ispatlanmış, ileri teknoloji seviyesinde arıtma ve bertaraf teknikleri ile uzaklaştırılmasının ilgili idareden istenileceği rezervuarı besleyen tüm sulara, akar ve kuru derelere hiçbir surette atıksu ve atık deşarjı

yapılamayacağı orta mesafede belirtilenlerin dışında yeni iskana ve yukarıda belirtilen yeni sanayi kuruluşlarına izin verilemeyeceği, mevcut iskan bölgelerinin atıksularının yönetmelikte verilen kalite kriterlerini bozmayacak şekilde arıtılarak deşarjına izin verileceği, katı atık atılamayacağı, kontrollü çöp depolama ve imha alanlarının Bakanlığın uygun görüşü alınarak yapılacağı hüküm altına alınmıştır.

Bakanlığımızca, “Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği”nin 16. maddesinde belirtilen “Her kaynak için özel hüküm belirlenir” hükmünden hareketle, tüm içmesuyu havzalarına getirilen bu yasaklamaların bilimsel temellere dayandırılmaları için her kaynağın kendine özgü teknik ve sosyo-ekonomik özellikleri dikkate alınarak koruma-kullanma dengesi çerçevesinde su kaynaklarında koruma ilkelerinin belirlenmesi ile havza koruma planları yapılmasını ve bu yolla tüm gelişmelere yön verilmesini temel politika olarak belirlemiştir.

II. SONUÇ

Ülkemizde sınırlı olan su kaynaklarının korunabilmesi için; bu konudaki mevzuatın günün koşullarına göre revize edilmesi, kurumlar arası yetki ve sorumluluğun tek elde toplanması, su kaynaklarının havza bazında değerlendirilerek tüm havzalar için havza yönetim modelinin geliştirilmesi, su kaynaklarımızın korunması açısından önem arz etmektedir.

YERALTI SULARINA İLİŞKİN UYGULAMALAR

<u>GÖREV- SORUMLULUK- YETKİ</u>	<u>İLGİLİ KURULUŞ</u>	<u>YASAL DAYANAK</u>
Yeraltı Sularının Kullanılması ve Korunması	DSİ Genel Müdürlüğü Belediyeler Çevre Bakanlığı	167 sayılı Yeraltı Suları Hakkında Kanun 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu, Madde 239 Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği Madde 22

HAVZA YÖNETİMİNE İLİŞKİN UYGULAMALAR

<u>GÖREV-SORUMLULUK-YETKİ</u>	<u>İLGİLİ KURULUŞ</u>	<u>YASAL DAYANAK</u>
Havza Planlarının Hazırlanması ve uygulanması	Havzada yer alan Valilikler ve DSİ Bölge Müdürlükleri	Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği Madde 5
Su Ortamlarının Kalite Sınıflandırılması	DSİ Çevre Bakanlığı	Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği Madde 10 Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği Madde 10

**SU KAYNAKLARININ KORUNMASI İLE İLGİLİ SORUMLU
KURULUŞLARIN GÖREVLERİ**

<u>GÖREV- SORUMLULUK- YETKİ</u>	<u>İLGİLİ KURULUS</u>	<u>YASAL DAYANAK</u>
Su Kaynaklarının Korunması	İçişleri Bakanlığı	-831 sayılı Kanun ile Şehir Kasaba ve Köylerde (Köy Kanunu Gereğince İhtiyar Meclisleri) Belediye olan yerlerde Belediyeler tarafından yapılmaktadır. -442 sayılı Köy Kanunu ile Suların temiz tutulması köylünün mecburi işi sayılmıştır. -1580 sayılı Belediyeler Kanunu ile Belediyeler. -3030 sayılı Kanun ile Büyükşehir Belediyeleri. -2560 sayılı Kanuna dayanılarak kurulan su idareleri.
	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	-3621 sayılı Kıyı Kanunu ile deniz, tabii ve suni göl ile akarsu kıyıları.
	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	-6200 sayılı Kanun ile DSİ Genel Müdürlüğü -167 sayılı Kanun ile Yeraltı sularının inceleme, tahsis, işletme, koruma ve belge işleri DSİ Genel Müdürlüğüne.
	Sağlık Bakanlığı	-3017 ve 181 sayılı Kanun ile İçme sularının sağlık koşullarına uygunluğunu denetleme. -1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanununun 237 ve 238 sayılı Maddeleri ile su kaynaklarının korunması
	Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı	-1380 sayılı Kanun ile Su Ürünleri Kaynaklarının kirlilikten korunması
	Çevre Bakanlığı	-2872 sayılı Çevre Kanunu'na dayanılarak çıkarılan Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği'nin 16-20. Maddeleri, yeraltı suları ile ilgili 22. maddesi